

Олена ІЩЕНКО,

orcid.org/0000-0001-9274-8566

доктор філософії,

старший викладач кафедри журналістики та філології

Сумського державного університету

(Суми, Україна) *o.ishchenko@journ.sumdu.edu.ua*

Анна ОРОПАЙ,

orcid.org/0009-0006-5842-9127

студентка IV курсу факультету іноземної філології та соціальних комунікацій

Сумського державного університету

(Суми, Україна) *anutaoropay@gmail.com*

ЖАНРОВИЗНАЧАЛЬНІ ДОМІНАНТИ ЕСЕЇСТИКИ ОКСАНИ ЗАБУЖКО (НА МАТЕРІАЛІ ЗБІРОК «ПЛАНЕТА ПОЛИН», «І ЗНОВ Я ВЛІЗАЮ В ТАНК...» ТА «НАЙДОВША ПОДОРОЖ»)

У статті проаналізована жанрова специфіка есе на матеріалі збірок «Планета Полин», «І знов я влізаю в танк...» та «Найдовша подорож» О. Забужко. Зазначається, що літературний дебют авторки відбувся у 80-х роках ХХ століття. Для цього періоду характерне домінування малої прози, яка дозволяє швидко реагувати на історичні, суспільно-політичні реалії. Особливу увагу О. Забужко приділяє жанру есе, що завдяки суб'єктивності викладу, логічності, точності й полемічності, допомагає створювати продуктивний діалог між автором та читачем, художньо осмислювати актуальну та неперехідну проблематику тощо.

Визначено, що творам збірок «Планета Полин», «І знов я влізаю в танк...» та «Найдовша подорож» властиві основні жанровизначальні домінанти есе: суб'єктивне авторське бачення, асоціативно-емоційна підоснова, можливість виходу в загальнокультурний контекст фонових знань адресата, вільна композиція, підвищена модальність тексту як відбиття суб'єктивності. Характерною особливістю ідіостилу О. Забужко є поєднання різних типів мовлення у межах одного твору: роздуму, оповіді, опису та пояснення. З'ясовано, що у доробку письменниці репрезентовні такі різновиди есе: портретне (висвітлює окремі біографічні відомості відомих, переважно творчих особистостей), особистісне (передача досвіду автора та репрезентації індивідуального потрактування певних явищ чи подій у формі спогаду або сповіді), інформативне (пояснення авторської позиції щодо літературних і мистецьких явищ, оприявлює погляди на актуальну для автора проблематику) та критичне (аналізуючи твір чи подію, пояснює сутність питання та прагне переконати).

Акцентовано, що однією з жанровизначальних домінант есеїстики О. Забужко є полемічність та осмислення широкого спектру актуальних питань сьогодення: роль письменника в житті суспільства, тенденції літературного процесу кінця ХХ – початку ХХІ століття, віднайдення національної ідентичності, подолання «комплексу меншовартості» та колоніальної та постколоніальної свідомості, проєкція минулого на проблеми сьогодення тощо.

Ключові слова: есе, види есе, типи мовлення, жанр, мала проза, проблематика, література, О. Забужко.

Olena ISCHCHENKO,

orcid.org/0000-0001-9274-8566

PhD in Philology,

Senior Lecturer at the Department of Journalism and Philology

Sumy State University

(Sumy, Ukraine) *o.ishchenko@journ.sumdu.edu.ua*

Anna OROPAY,

orcid.org/0009-0006-5842-9127

4th year student at the Faculty of Foreign Philology and Social Communications

Sumy State University

(Sumy, Ukraine) *anutaoropay@gmail.com*

GENRE-DEFINING DOMINANTS OF OKSANA ZABUZHKO'S ESSAY (BASED ON MATERIAL FROM THE COLLECTIONS "PLANET OF WORMWOOD", "AND AGAIN I GET INTO THE TANK..." AND "THE LONGEST JOURNEY")

The article analyzes the genre specificity of the essay based on the collections "Planet of Wormwood", "And Again I Climb into the Tank..." and "The Longest Journey" by O. Zabuzhko. It is noted that the author's literary debut took place in the 1980s. This period is characterized by the dominance of short prose, which allows for a quick response to historical, socio-political realities. O. Zabuzhko pays special attention to the essay genre, which, due to the subjectivity of the presentation, logic, accuracy and polemic, helps to create a productive dialogue between the author and the reader, to artistically comprehend current and eternal problems, etc.

It has been determined that the works of the collections "Planet of Wormwood", "And Again I Climb into the Tank..." and "The Longest Journey" are characterized by the main genre-defining dominants of the essay: the author's subjective vision, associative-emotional background, the possibility of entering the general cultural context of the addressee's background knowledge, free composition, increased modality of the text as a reflection of subjectivity. A characteristic feature of O. Zabuzhko's idiosyncrasy is the combination of different types of speech within the framework of one work: reflection, narration, description and explanation. It was found that the following types of essays are represented in the writer's work: portrait (highlights individual biographical information about famous, mainly creative personalities), personal (transfer of the author's experience and representation of the individual interpretation of certain phenomena or events in the form of a memoir or confession), informative (explanation of the author's position on literary and artistic phenomena, expresses views on the issues relevant to the author) and critical (analyzing a work or event, explains the essence of the issue and seeks to convince).

It is emphasized that one of the genre-defining dominants of O. Zabuzhko's essays is polemics and understanding of a wide range of current issues of the present: the role of the writer in the life of society, trends in the literary process of the late 20th - early 21st centuries, the discovery of national identity, overcoming the "inferiority complex" and colonial and postcolonial consciousness, the projection of the past onto the problems of the present, etc.

Key words: essay, types of essays, types of speech, genre, short prose, issues, literature, O. Zabuzhko.

Постановка проблеми. Синтез літературних течій і стилів у літературному процесі кінця ХХ – початку ХХІ століття актуалізував пошук нових шляхів моделювання художньої дійсності, що вплинуло на форму й зміст творів. Динамічні процеси у літературному дискурсі зумовлюють нагальну потребу інтерпретації творів письменників-сучасників. Наприкінці 80-х років ХХ століття в українській літературі поширення набув жанр есе, який подосі залишається популярним, адже допомагає письменникам осмислювати актуальні проблеми сучасності, ділитися життєвим і професійним досвідом, спонукати до діалогу, поширювати ідеї тощо. Такі художньо-естетичні настанови простежуються у творчості Ю. Андруховича, Є. Барана, О. Бойченко, Ю. Винничука, Л. Дереша, М. Дочинеця, С. Жадана, В. Єшкеліва, Ю. Іздрика, О. Ірванця, В. Неборака, Т. Прохаська, С. Процюка та ін. (Целюх, 2018: 26; Шебеліст, 2007). Однією з найяскравіших авторок-есеїсток у сучасному літературному процесі є О. Забужко, творчість якої виокремлюється оригінальним стилем, відвертістю, жанровим різноманіттям, акцентуацією неперебутніх моральних та етичних цінностей тощо.

Аналіз досліджень. В українському літературознавчому дискурсі доробок О. Забужко неодноразово ставав об'єктом різноаспектних студій. Вивченню творів авторки в контексті постмодер-

ної традиції присвятили розвідки А. Краснокутська (2013), Г. Файзулліна (2015) та ін. У контексті ідей фемінізму здійснені дослідження В. Житної (2013), О. Пашник (2001), В. Шуть (2014) та ін. Основні риси ідіостилу письменниці визначені у працях Т. Бовсунівської (2009), О. Гук (2019), К. Ісаєнко (2012), О. Румянцеві-Ляхтіної (2022), Т. Тебешевської-Качак (2004), Т. Шевченко (2002) та ін. Незважаючи на численні дослідження, жанрова специфіка творів збірок письменниці останніх п'яти років розглядалася спорадично.

Мета статті: простежити особливості жанрової парадигми есеїстики О. Забужко на прикладі збірок «Планета Полин», «І знов я влізаю в танк...» та «Найдовша подорож».

Виклад основного матеріалу. Літературний дебют О. Забужко відбувся у 80-х рр. ХХ століття, у період множинності течій і стилів та початку творчої свободи від канону соцреалізму. Характерною особливістю цього часу стало домінування жанрів малої прози, що давали змогу експериментувати з жанрами та швидко реагувати на суспільно-політичні зрушення у формі невеликих, але змістовних текстів (див.: Поліщук, 2016).

О. Забужко – різногранна авторка, яка реалізувала себе у поезії, великій і малій прозі, зокрема у жанрі есе. На думку Т. Шевченко, це закономірний процес, адже «більшість письменників починають як поети, потім переходять на прозу,

зрештою стають есеїстами. Це можна пояснити як певним рівним зрілості мислення, так і внутрішнім мистецьким зламом свідомості – в кожного по-своєму» (див.: 2002: 188). Варто зазначити, що особливістю творчої манери письменниці є одночасна праця у великих і малих жанрах, які ідейно й тематично пов'язані, завдяки чому вибудовується єдиний оригінальний художній світ.

Жанрову специфіку творів зі збірок «Планета Полин», «І знов я влізаю в танк...» та «Найдовша подорож» О. Забужко визначає так: «Читачеві, який уперше бере до рук мою есеїстику <...> мабуть, не зайве буде знати, що в цьому томі зібрано найважливіші для авторки есеї <...> більше, ніж за весь свій попередній вік, писала чомусь саме есеїстики» (2023б: 7). Письменниця зауважує, що її тексти можна назвати «портретними» есе, «портретною галереєю», адже їх мета – зберегти для наступних поколінь образи непересічних особистостей. Далі вона розмірковує про сутність жанру: «Есеїстика – мистецтво інтелектуальної зрілості, писати (як і читати!) її починають пізно <...> Есеїстика – це коли від несподіваного повороту авторської думки тобі зненацька забиває дух, як на гірському серпантині в мить, коли зору відкривається новий краєвид. Тоді мусиш відкласти книжку і від хвилювання трохи пройтися, щоб “упакувати” собі в голову щойно відкритий новий зв'язок між речами, якого досі не помічалось...» (2023б: 8). О. Забужко переконана: для того, щоб написати есе, автору потрібні не тільки знання про подію, явище чи особистість, а й мати «особистий стосунок» з історією, яку хоче розповісти. Наведені цитати і роздуми демонструють глибоке розуміння письменницею сутності жанру, для якого основною диференціальною ознакою вчені називають суб'єктивне авторське сприйняття об'єкту, існуючої реальності, розкриття нових аспектів загальновідомого (Шебеліст, 2007: 54). Оскільки «в есеїстичному тексті автор пише про себе, і навіть якщо він створює портрет іншої постаті, він у той чи інший спосіб віддзеркалює власну свідомість, бо аналізована постать стає цікавою винятково в авторських обставинах презентації» (Шевченко, 2023: 154).

Окрім портретного есе, у доробку О. Забужко простежуються й інші види цього жанру. По-перше, варто зазначити особистісне есе, що зосереджене на передачі досвіду автора та репрезентації індивідуального потрактування певних явищ чи подій у формі спогаду або сповіді. Таким твором є «Найдовша подорож», де авторка послідовно простежує передумови та шлях виникнення

російсько-української війни: подорож до Польщі для презентації книги «Планета Полин», початок повномасштабного вторгнення, перші місяці після нього. По-друге, письменниця звертається до зображально-виражальних можливостей інформативного есе, щоб пояснити авторську позицію щодо літературних і мистецьких явищ, ідею та погляди на актуальну для авторки проблематику. Наприклад, есе «Право на історію: дві слови до “Казки про калинову сопілку”», «Озираючись уперед», «Нескромна чарівність номенклатури» та ін. По-третє, у доробку О. Забужко є критичне есе, що, аналізуючи твір чи подію, пояснює сутність питання та прагне переконати. Скажімо, «Дещо про культурні стандарти», «Діагноз: письменник», «Письменник про війну», «Останні ворота», «Україна: підпілля Європи» та ін. По-черверте, авторка працює і в жанрі порівняльного есе, яке спрямоване на пошук спільних і відмінних рис певних явищ. Наприклад, таким твором є «Слово до перського читача», у якому авторка співвідносить український і перський фольклор. Варто зазначити, що всі есе письменниці, незалежно від типу, не претендують на вичерпність питання. Їхнє завдання – актуалізувати проблему та залучити аудиторію до її осмислення, що сприятиме вирішенню в майбутньому.

Есеїстиці О. Забужко властиве емоційно-експресивне забарвлення, яке має за мету вплинути на свідомість реципієнта, викликати необхідні нараторові почуття й думки. Скажімо, у творі «Останні ворота», розмірковуючи про значення Євро-2012 для України (можливість заявити про себе на світовій арені), вона порівнює гру в футбол із боротьбою за визволення народу, а вболівальників на трибунах – із людськими масами, що виходять на майдани відстоювати національні інтереси: «Можна долучитися до клетоту невдаваної емоційної напруги – і впродовж двох академічних годин щасливо й безпечно п'яніти тим адреналіново-ейфоричним станом, який у сучасного мешканця глобального селища є чи не в найбільшому дефіциті: почуттям спільноти, єдності з собою подібними, тим, що філософи звуть “еросом колективності”... – Оде-оле-оле!.. “Динамо Київ” – о-о-го-го!.. (Бум-бум-бум! – вторує барабан, у повітрі розходяться кругами гарячі кола...) <...> – Слава Україні! / Героям слава! І ще раз, і ще – дедалі одноголосніше, як релігійна мантра, мета якої – настроїти багатотисячну масу на єдиний ритм дихання й серцебиття» (Забужко, 2022: 66–67). Асоціативно-емоційна структура есе вибудовується за допомогою прийому звуконаслідування, що відтворює у тексті ритм футбольного

матчу та підсилюється вживанням слів-маркерів, що мають передати емоційність моменту («Слава Україні! / Героям слава!», «релігійна мантра», «багатотисячна маса», «єдиний ритм дихання й серцебиття» тощо). Наведений фрагмент є прикладом тексту з підвищеною модальністю, адже авторка не приховує свого захоплення подією, її сповнює гордість за країну та народ. Через підтекст формується головна теза есе – українці можуть об'єднуватися як на полі бою, так і на полі для гри, головне – це патріотизм, вміння відстоювати національну ідею у різних сферах життєдіяльності людини.

Для есе О. Забужко характерна вільна композиція, єдність якої досягається вмінням письменниці логічно й послідовно доводити свою думку. Переважає монологічне мовлення, хоча подекуди вона додає вкраплення діалогів для створення реалістичних образів, для їхньої повнішої характеристики: «– Уявляєш, дзвонять, “Ви не могли б нам написати?..” – а я кажу: “Ні. Не могла б”, – і мовчу. – Витримуєш паузу? – Ага. Як у Моема! Де це було, в “Театрі”?» (2023б: 104). Розмовний невимушений стиль мовлення у цьому фрагменті підкреслює дружні стосунки нараторки з героїнею есе Соломією Павличко, відтак авторка може відкрити читачеві більше, ніж звичайні біографи про цю відому постать сучасного літературознавства.

Серед інших форм мовлення авторка також використовує власне пряму мову. Наприклад, присвячене українській письменниці, журналістці та фотографці Софії Яблонській есе «Мистецтво втечі», закінчується так: «Відважних дівчаток, які хочуть змінити світ, треба трактувати всерйоз: принаймні щось із задуманого – хоч би яким фантастичним воно здавалось – їм обов'язково вдасться. І хочеться сказати їй новим виданням, як близькій людині після далекої дороги: – З поверненням!» (Забужко, 2023б: 90). Нараторка тут позиціонує себе як людина, яка популяризує доробок мисткині і як виразницю думок читачкої аудиторії, яка, завдяки есе, готова сприймати роботи Софії Яблонської. Для ідіостилу письменниці також властиве безпосереднє звернення до реципієнта з поясненнями, уточненнями, коментарями щодо своєї манери письма, життєвих обставин, подій, мотивації тощо. Наприклад: «Перепрошую читача: цей прийом знадобився авторові задля суто настроєвого впровадження в тему <...> Повсякчас пам'ятаймо: вірші – таки залишаються, і з ними полемізують: то, сказати б, аргумент *pes plus ultra*. Мушу зробити це застереження, бо пишу – про поета» (2023б: 161). Цей прийом робить мовлення авторки природнім, створюючи

ефект приватної довірливої розмови. Наратор звертається до реципієнта як до людини близької за світоглядними позиціями, якій можна розповідати сокровенне.

Характерною особливістю есеїстики О. Забужко є поєднання різних типів мовлення у межах одного твору: 1) роздум («Можливо, це просто несвідома потреба вхопитись за руки з ними – живими й мертвими, але всякчас тобі одностудцями, – коли історія входить у смугу “темних часів”, як літак у грозову ніч. А може, й дещо більше – страх, цілком реальний, утратити їх для майбутніх поколінь серед стрімкого прибуваючого “інформаційного потоку” й не менш стрімко ширеної “функціональної неписьменности, сказати б – інстинктивний охорончий відрах “взяти їх із собою в ковчег”» (2023б: 8); 2) оповідь («Це була перша моя поїздка на закордонну книжкову презентацію від 2020 року. <...> Треба було радіти. Але радіти чомусь не виходило. Пакуючи вранці 23 лютого валізку <...> я подумки обмалювала свій душевний стан, як лікар хворий орган, – і змушена була визнати, що ніякого радісного збудження не почуваю і близько» (2023а: 11–12); 3) опис («26 квітня 1986 року в Києві, в районі Шулявки пішов сніг. Це тривало хвилину або, може, дві. День був уже майже літній, сонячний, дерева стояли в повному цвіті, і над вишнями й абрикосами, що в цю пору щасливо затуляють білосніжними весільними букетами потворство радянського житлобуду, бриніли бджоли – тепла, басова нота в міському шумі...» (2023б: 321); 4) пояснення («Це дуже жіночий підхід до матеріалу, авжеж, – “усе з себе”, і його не раз плутано в патріархальній критичності з нарцисизмом» (2023б: 83).

У зазначених фрагментах із різних творів О. Забужко простежується ще одна важлива жанротвірна ознака – апеляція до фонових знань читачів. Скажімо, у портретних есе авторка не має за мету наводити детальну біографію своїх героїв, а зупиняється на окремих фактах, які вважає важливими для переконання читача в унікальності, талановитості певної постаті. В особистісному чи інформативному тесті письменниці не пояснює передумови виникнення певного явища, а висловлює своє бачення з огляду на свої знання, досвід чи професійну діяльність. Такий виклад матеріалу активізує інтелектуальну гру, актуалізує у читача знання про персоналії, події, історичні процеси, або заохочує їх отримати, розпочати процес самоосвіти.

Жанр есе не тільки надає письменнику можливість експериментувати з композицією, а й надає творчу свободу у виборі питань для роздумів, що

найповніше можуть художньо відтворити історичну добу та репрезентувати авторське світовідчуття. О. Забужко зауважила, що останнім часом пише переважно есеїстику, адже вона допомагає швидко реагувати на життєві реалії, сприяє збереженню цінної інформації «серед стрімко прибуваючого “інформаційного потоку” й не менш стрімко ширеної “функціональної неписьменності”» (2023б: 8), привертає увагу до актуальної проблематики та «вічних» філософських питань.

Збірка «Планета Полин» об'єднує твори письменниці, написані у перших десятиліттях ХХІ століття. О. Забужко осмислює постаті й події, які допомогли розкрити важливу для авторки тематику – дослідження психосвіту творчої особистості. Авторка у передмові називає книгу «портретною галереєю», яку поділяє на три розділи: портрети жіночі, чоловічі й колективні. Не зважаючи на те, що есе цієї збірки є портретними, суб'єктом зображення є не герой твору – митець, а нараторка. Головними є відчуття автора від спілкування з відомою людиною, або враження від споглядання її творів.

Перша частина збірки «Планета Полин» феміноцентрична, адже О. Забужко зосередила увагу на постатях творчих жінок ХХ століття. У есе «Катерина, або філософія мовчазного бунту: концепт до ненаписаної біографії» актуалізується проблема пригнічення тоталітарною системою творчої особистості на прикладі відомої художниці Катерини Білокур. Авторка наголошує, що доля справжнього митця завжди невід'ємна від долі його країни, і, оскільки героїня народилася на початку минулого століття з його катастрофами, то й її біографія є «однією з найстрашніших» (2023б: 30). Письменниця переконує, що за часів радянської влади справжній митець не міг реалізувати увесь свій потенціал, адже творчість могла бути потрактована лише у межах канону соцреалізму. Оскільки не можна було ігнорувати художницю, яка стала відомою, її доробок почали тлумачити як витвір «геніальної колгоспниці» (хоча вона ніколи не працювала в колгоспі), яка є результатом «сталінської культурної революції» (2023б: 54), тобто її твори експлуатували для просування партійної ідеології, а вона сама так і залишилася невідомою. Трагізм постаті Катерини Білокур зумовлений і життєвими обставинами: реалії сільського життя не дозволяли витрачати на малювання багато часу. О. Забужко потрактовує образ Катерини також у контексті феміністичної критики, або феміноцентризму, як мисткині, що не поступалася талантом майстрам-чоловікам: «На зорі “феміністичного” ХХ століття (ознаменованого “великим цивіліза-

ційним проривом” жіноцтва в усі сфери суспільної діяльності, доти для жінок закриті), історія поставила в Україні повторний експеримент: цим разом геній, народжений у селянській хаті, прийшов на світ дівчинкою» (2023б: 29–30). Суголосна ідея простежується і в есе «Кілька уроків від Софії Яблонської». Авторка зосередила увагу на здатності героїні помічати приховані від загалу деталі, вмінні оригінально вибудовувати композиції фото. Мисткиня навмисне не читала інформацію про ті народи, до яких приїздила, орієнтуючись на власне враження. На думку О. Забужко, саме така настанова допомогла позбутись можливого негативного впливу стереотипів, завдяки чому жителі Лаосу, Камбоджі, Індонезії, Полінезії, Австралія чи Нової Зеландії представлені у звичайному для них оточенні та самотніми. О. Забужко зацікавила ця постать, адже і вона сама у своїй творчості демонструє такі ж здібності «почувати себе захопленою сестрою всьому живому, ідентифікуючись зі своїми моделями без бар'єрів раси і стану» (2023б: 74). Письменниця переконана, що саме жінка може вповні досягнути внутрішній світ іншої жінки: «Це дуже жіночий підхід до матеріалу, авжеж, – “усе з себе”, ... і його не раз плутано в патріархальній критиці з нарцисизмом» (2023б: 83), і додає, що «вона побачила цілком іншими очима, аніж, до неї, будь-хто з Великих Мужчин, так чи інакше привалених “тягарем білої людини”» (2023б: 78). Осмислюючи постать Софії Яблонської та секрети її творчої майстерні, авторка актуалізує проблему національної ідентичності. О. Забужко зауважує, що її героїня, хоча тривалий час жила й працювала в Європі, завжди відчувала себе українкою й успадкувала від свого роду пам'ять про колоніальне минуле. Саме це, на думку письменниці, допомогло мисткині зрозуміти чужі культури, які тривалий час перебували під впливом колонізаторів.

Збірка «І знов я влізаю в танк...» містить тексти, написані з 2012 по 2016 роки, що присвячені головній проблемі інформаційної війни, яка триває в Україні вже багато років. О. Забужко проводить історичні паралелі, прагне пояснити сучасні події за допомогою екскурсів у минуле, застерігає від повтору помилок. Особливо наголошує на темі ролі письменника, його відповідальності перед собою і суспільством. Наприклад, в есе «Письменник про війну» вона розмірковує про причини підвищення попиту на літературу у періоди історичних потрясінь, коли людина втрачає орієнтири і прагне знайти підтримку у майстрів слова: «І ти збиваєшся з ніг, гасаючи серед цього віртуального натовпу, смішна постмодерна пародія на Христа

з п'ятьма хлібинами під пахвою» (2022: 63). Авторка доводить, що письменники мають витримати і вистояти на «інформаційному фронті», бути орієнтиром для суспільства – це їхній вклад у перемогу.

Збірка «Найдовша подорож» зосереджена на репрезентації думок і відчуттів письменниці на початку повномасштабної війни. Вона зауважує, що література була і є важливим інструментом збереження та передачі інформації, а тому, не залежно від різних чинників, у письменника завжди є засоби впливу – «Пам'ять. Мова. Запас нерозказаних історій» (2023а: 47). Книга має такі розділи: «Замість передмови: Жінка з валізкою» (розповідь про підготовку промо-туру «Планета Полин» та роздуми про брак спілкування, спричинений Ковідом), «Історія перша – тридцятилітня» та «Історія друга – тристалитня, в передчутті завершення» (обидві аналізують історичні, суспільно-політичні передумови війни).

Висновки. Проаналізувавши збірки «Планета Полин», «І знов я влізаю в танк...» та «Найдовша подорож», можемо стверджувати, що творчому доробку О. Забужко властиві основні жанровизначальні доміанти есе: суб'єктивне авторське

бачення, асоціативно-емоційна підоснова, можливість виходу в загальнокультурний контекст фонових знань адресата, вільна композиція, підвищена модальність тексту як відбиття суб'єктивності.

У збірках О. Забужко виокремлюються такі різновиди есе: 1) портретне – зосереджене на висвітленні окремих біографічних відомостей та самотності відомих особистостей, переважно творчих; 2) особистісне, що зосереджене на передачі досвіду автора та репрезентації індивідуального трактування певних явищ чи подій у формі спогаду або сповіді; 3) інформативне, яке пояснює авторську позицію щодо літературних і мистецьких явищ, ідею та погляди на актуальну для автора проблематику; 4) критичне, що, аналізуючи твір чи подію, пояснює сутність питання та прагне переконати. Характерним для есеїстики письменниці є поєднання роздуму, оповіді, опису та пояснення.

У збірках «Планета Полин», «І знов я влізаю в танк...» та «Найдовша подорож» О. Забужко торкається багатьох актуальних тем, зокрема психології жіночої і чоловічої творчості, ролі письменника для суспільства, причин і наслідків сучасних політичних подій тощо.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Бовсунівська Т. Стильовий еклектизм прози Оксани Забужко. *Актуальні проблеми української лінгвістики: теорія і практика*. Вип. 19. 2009. С. 44-59.
2. Гук О. Горизонти есеїстичного мислення Оксани Забужко. *Проблеми сучасного літературознавства*. Вип. 28. 2019. С. 104-116.
3. Житна В. Феміністичні аспекти повісті Оксани Забужко «Казка про калинову сопілку» в фольклорно-міфологічному контексті. 2013. URL:<http://oldconf.neasmo.org.ua/node/1268> (дата звернення: 18.06.2025).
4. Забужко О. І знов я влізаю в танк... Вибрані тексти 2012-2016: Статті, есе, інтерв'ю, спогади. Київ, Видавничий дім «КОМОРА», 2022. 416 с.
5. Забужко О. Найдовша подорож: Есей. Київ, Видавничий дім «КОМОРА», 2023а. 168 с.
6. Забужко О. Планета Полин. Вибрані есеї. Київ, Видавничий дім «КОМОРА», 2023б. 384 с.
7. Ісаєнко К. Стилістичні особливості прози О. Забужко та М. Матіос (спроба порівняльного аналізу). *Наукові записки НДУ імені М. Гоголя. Філологічні науки*. Кн. 1. 2012. С. 12-14.
8. Краснокутська А. Оксана Забужко: «Смерть автора» й досвід реконструкції/провіденції тексту. *Teka Polsko – Ukraińskich Związków Kulturowych*. 2013. С. 88-97.
9. Румянцева-Лахтіна О. Феміноцентризм сімейної саги «Музей покинутих секретів» як жанрово-стильова риса художньої прози Оксани Забужко. *Український світ у наукових парадигмах: Збірник наукових праць Харківського національного педагогічного університету імені Г. С. Сковороди*. Вип. 9. 2022. С. 116-121.
10. Пашник О. Трансцендентність як основа буття в ліриці О. Забужко. *Вісник Запорізького національного університету. Філологічні студії*. № 4. 2001. С. 102-106.
11. Поліщук Я. Українська література періоду незалежності: тенденції розвитку. 2016. URL:<https://litgazeta.com.ua/articles/ukrayinska-literatura-periodu-nezalezhnost-tendentsiyi-rozvytku/> (дата звернення: 20.06.2025).
12. Тебешевська-Качак Т. Автобіографізм як принцип нарації та характеротворення у прозі Оксани Забужко. *Слово і час*. № 2. 2004. С. 39-47.
13. Файзулліна Г. Етнокультурологія в українському постмодерністському філософському романі («Музей покинутих секретів» Оксани Забужко). *Проблеми соціальної роботи: філософія, психологія, соціологія*. № 2(6). 2015. С. 111-115.
14. Целюх Т. Концепція людини в есеїстиці Костянтина Москальця. *Кривий Ріг*. 2018 88 с.
15. Шебеліст С. Теоретичні аспекти жанру есею. *Слово і Час*. № 11. 2007. С. 48-56.
16. Шевченко Т. Поетика сучасної української прози: особливості «нової хвилі»: автореф. дис... канд. філол. наук: 10.01.01. Одеса, 2002. 19 с. URL:<https://dspace.onu.edu.ua/server/api/core/bitstreams/9f2c7c48-d89d-40c0-83e7-f19848b33833/content> (дата звернення: 20.06.2025).

17. Шевченко Т. Портретний есей у творчості Петра Кралюка. Вчені записки ТНУ імені В. І. Вернадського. Серія: Філологія. Журналістика. Том 34 (73). № 6. 2023. С. 150-155.
18. Шуть В. Інтерсеміотичність поезики сучасної української есеїстики (на матеріалі творчості Юрія Андруховича та Оксани Забужко: дис. ... канд. філол. Наук: 10.01.01. Київ, 2014. 221 с.

REFERENCES

1. Bovsunyvska T. Styl'ovy eklektyzm prozy Oksany Zabuzhko [The stylistic eclecticism of Oksana Zabuzhko's prose]. *Aktual'ni problemy ukraïns'koyi linhivystyky: teoriya i praktyka*. Vyp. 19. 2009. S. 44-59 [in Ukrainian].
2. Fayzullina H. Etnokulturohrafiya v ukraïns'komu postmodernists'komu filosofskomu romani ("Muzei pokynutykh sekretiv" Oksany Zabuzhko) [Ethnoculturography in the Ukrainian postmodernist philosophical novel ("Museum of Abandoned Secrets" by Oksana Zabuzhko)]. *Problemy sotsial'noyi roboty: filosofhiya, psykholohiya, sotsiolohiya*. № 2(6). 2015. S. 111-115 [in Ukrainian].
3. Huk O. Horyzonty eseyistychnoho myslennya Oksany Zabuzhko [Horizons of essayistic thinking by Oksana Zabuzhko]. *Problemy suchasnoho literaturoznavstva*. Vyp. 28. 2019. S. 104-116 [in Ukrainian].
4. Isayenko K. Stylistychni osoblyvosti prozy O. Zabuzhko ta M. Matios (sprobа porivnyal'noho analizu) [Stylistic features of the prose of O. Zabuzhko and M. Matios (an attempt at comparative analysis)]. *Naukovi zapysky NDU imeni M. Hoholya. Filolohichni nauky*. Kn. 1. 2012. S. 12-14 [in Ukrainian].
5. Krasnokuts'ka A. Oksana Zabuzhko: "Smert' avtora" y dosvid rekonstruktsiyi/providentsiyi tekstu. [Oksana Zabuzhko: "Death of the Author" and the Experience of Text Reconstruction/Providencia]. *Teka Polsko – Ukraïnskikh Związków Kulturowych*. 2013. S. 88-97 [in Ukrainian].
6. Pashnyk O. Transsendentnist' yak osnova buttya v lirytsi O. Zabuzhko [Transcendence as the basis of being in the lyrics of O. Zabuzhko]. *Visnyk Zaporiz'koho natsional'noho universytetu. Filolohichni studiyi*. № 4. 2001. S. 102-106 [in Ukrainian].
7. Polishchuk Ya. Ukraïns'ka literatura periodu nezalezhnosti: tendentsiyi rozvytku [Ukrainian literature of the period of independence: development trends]. 2016. URL: <https://litgazeta.com.ua/articles/ukraïnska-literatura-periodu-nezalezhnost-tendentsiyi-rozvytku/> (revision date: 06/20/2025) [in Ukrainian].
8. Rumyantseva-Lakhtina O. Feminotsentryzm simeynoyi sahi "Muzei pokynutykh sekretiv" yak zhanrovo-styl'ova rysa khudozhn'oyi prozy Oksany Zabuzhko [Feminocentrism of the family saga "Museum of Abandoned Secrets" as a genre and stylistic feature of Oksana Zabuzhko's fiction]. *Ukraïns'kyy svit u naukovykh paradyhmakh: Zbirnyk naukovykh prats' Kharkivs'koho natsional'noho pedahohichnoho universytetu imeni H. S. Skovorody*. Vyp. 9. 2022. S. 116-121 [in Ukrainian].
9. Shebelist S. Teoretychni aspekty zhanru eseyu [Theoretical aspects of the essay genre]. *Slovo i chas*. № 11. 2007. S. 48-56 [in Ukrainian].
10. Shevchenko T. Poetyka suchasnoyi ukraïns'koyi prozy: osoblyvosti "novoyi khvyli" [Poetics of modern Ukrainian prose: features of the "new wave"]: avtoref. dys... kand. filol. nauk: Odesa, 2002. 19 s. URL: <https://dspace.onu.edu.ua/server/api/core/bitstreams/9f2c7c48-d89d-40c0-83e7-f19848b33833/content> (revision date: 06/20/2025) [in Ukrainian].
11. Shevchenko T. Portretnyy esey u tvorchosti Petra Kralyuka [Portrait essay in the work of Petro Kraliuk]. *Vcheni zapysky TNU imeni V. I. Vernads'koho. Seriya: Filolohiya. Zhurnalistyka*. Tom 34 (73). № 6. 2023. S. 150-155 [in Ukrainian].
12. Shut' V. Intersemiotychnist' poetyky suchasnoyi ukraïns'koyi eseyistyky (na materiali tvorchosti Yuriya Andrukhovycha ta Oksany Zabuzhko) [Intersemiotics of the poetics of modern Ukrainian essayism (based on the work of Yuriy Andrukhovych and Oksana Zabuzhko)]: dys. ... kand. filol. nauk / Kyivskyy universytet imeni Borysa Hrinchenka. Kyiv, 2014. 221 s [in Ukrainian].
13. Tebeshevs'ka-Kachak T. Avtobiohrafizm yak pryntsyp naratsiyi ta kharakterotvorennya u prozi Oksany Zabuzhko [Autobiography as a principle of narration and character formation in the prose of Oksana Zabuzhko]. *Slovo i chas*. № 2. 2004. S. 39-47 [in Ukrainian].
14. Tselyukh T. Kontseptsiya lyudyny v eseyistytsi Kostyantyna Moskaletsya [The concept of man in the essays of Konstantin Moskalets]. *Kryvyi Rih*, 2018. 88 s [in Ukrainian].
15. Zabuzhko O. I znov ya vлизayu v tank... [And I'm getting into the tank again...] *Vybrani teksty 2012-2016: Stati, ese, interv'yu, spohady*. Kyiv, Vydavnychyy dim "KOMORA", 2022. 416 s [in Ukrainian].
16. Zabuzhko O. Naydovsha podorozh: Esey [The Longest Journey: An Essay]. Kyiv, Vydavnychyy dim "KOMORA", 2023a. 168 s [in Ukrainian].
17. Zabuzhko O. Planeta Polyn. Vybrani eseyi [Planet Wormwood]. Kyiv, Vydavnychyy dim "KOMORA", 2023b. 384 s [in Ukrainian].
18. Zhytna V. Feministychni aspekty povisti Oksany Zabuzhko "Kazka pro kalynovu sopilku" v fol'klornomifolohichnomu konteksti [Feminist aspects of Oksana Zabuzhko's story "The Tale of the Kalina Pipe" in a folklore and mythological context.]. 2013. URL: <http://oldconf.neasmo.org.ua/node/1268> (revision date: 06/18/2025) [in Ukrainian].